

Д. В. Плєсканьоваспірант кафедри соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
ORCID: orcid.org/0009-0002-3811-5033

ЗМІСТОВА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем формування у майбутніх соціальних працівників професійного іміджу. У статті розкрито змістові характеристики професійного іміджу майбутнього соціального працівника. Професійний імідж майбутнього соціального працівника розглядаємо як певний образ, інтегративну характеристику, що детермінована рівнем його професійної компетентності у соціальній сфері з метою надання соціально-психологічної допомоги отримувачам соціальних послуг та підвищення цінності професії у суспільстві. Зазначено, що професійний імідж соціального працівника виступає інтегративним, соціально-психологічним утворенням особистості та впливає на успішність його професійної діяльності.

З'ясовано, що у структурі професійного іміджу майбутнього соціального працівника визначаємо мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, компоненти. Когнітивний компонент передбачає знання про професійний імідж фахівця соціальної сфери, способи створення і формування іміджу. Мотиваційно-ціннісний презентується у мотивах професійної діяльності, мотивах розвитку власного професійного іміджу, ставленні до професійного іміджу як цінності. Діяльнісний компонент виявляється в уміннях саморозвитку професійно важливих якостей особистості, які забезпечують формування позитивного іміджу, уміннях організації продуктивної взаємодії з колегами, отримувачами соціальних послуг. Визначено критерії сформованості професійного іміджу майбутніх соціальних працівників (пізнавальний, ціннісно-смысловий, операційний). Показниками пізнавального критерію визначено сукупність знань про способи створення і розвитку власного професійного іміджу, прагнення майбутнього соціального працівника до оволодіння основами своєї професії. Ціннісно-смысловий критерій характеризує спрямованість мотивів поведінки на професійну діяльність, ступінь усвідомленості ціннісних засад і професійної діяльності соціального працівника. Операційний критерій виявляється в уміннях саморозвитку важливих якостей особистості, що забезпечують формування позитивного професійного іміджу, уміннях організації продуктивної взаємодії із колегами та отримувачами соціальних послуг. Констатовано, що сформований професійний імідж соціального працівника гарантує високу якість надання соціальних послуг та формує повагу до фахівця з соціальної роботи, як до професіонала, довіру клієнтів до його пропозицій та рекомендацій.

Ключові слова: професійний імідж, майбутній соціальний працівник, заклад вищої освіти, змістові компоненти, когнітивний компонент, мотиваційно-ціннісний компонент, діяльнісний компонент, критерій, показник.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції життєдіяльності українського суспільства, агресія Росії проти України змінили підходи до функціонування і розвитку соціальної освіти, соціальної політики держави, визначивши їх провідну роль у цьому процесі. Місія соціальної освіти пов'язана з формуванням соціально активної особистості, забезпеченням соціальної сфери професійно компетентними фахівцями, створенням освітньо-професійного середовища, яке сприяє самореалізації їх особистості в освітній і професійній діяльності, становленню професійного іміджу соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти іміджу, механізми його формування досліджували Ю. Битяк, В. Дрешпак, С. Дубенко, Т. Гаман, Т. Желюк, С. Колосок, Н. Ларіна, О. Луцький, О. Панасюк, І. Хожило, В. Шепель та ін. Особливості формування іміджу професії вивчали Л. Ковальчук,

Н. Гайдук, О. Сердюкова, І. Савельчук, В. Тимошенко, М. Мазоренко, Н. Чипиленко та інші.

Мета статті – розкрити змістові характеристики професійного іміджу майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Професійний імідж соціального працівника виступає як інтегративне соціально-психологічне утворення особистості та впливає на ефективність його професійної діяльності. Він визначається рівнем розвитку об'єктивних (статусних, стильових) і суб'єктивних (професійних) характеристик, що складають у сукупності цілісний імідж фахівця, виконують функцію забезпечення позитивного сприйняття його особистості колегами та отримувачами соціальних послуг як фахівця – професіонала соціальної сфери.

Слід зазначити, що імідж є явищем багатоструктурним, у ньому відображені різноманітні елементи і рівні усвідомлюваності його змістового

наповнення, він містить частину змінних символів, які коректуються відповідно до середовища. Так, у компонентній структурі вченими виокремлюються три аспекти: портретний (порядність, чесність, освіченість, доброта, відповідальність, енергійність), професійно-особистісний (компетентність, діловитість, фізична і розумова працездатність), соціальний (готовність до соціальної взаємодії, турбота про людей та ін.) [7; 9; 13].

Нам імпонує думка А. Грабченко, В. Федорович, де структура розглядається як множинність елементів або компонентів чи критеріїв чогось цілого та передбачається, що кожен структурний елемент також може мати свою структуру й складатися з низки підструктурних елементів. Категорія «структура» окреслює не лише побудову якогось досліджуваного об'єкту, а й механізм його дії, властиві йому функціональні зв'язки [4].

При цьому «критерій» є основною ознакою, за якою з множини можливих обирається одне рішення або фактичні параметри оцінки, сприйняття й опису людини, предмета, події чи структури. Критерій є засобом, за допомогою якого вимірюються рівні, міра вияву того чи іншого явища, мірило оцінювання суджень [1; 3]. За допомогою критерію визначається перевага якогось вибору, порівняно з іншими, перевіряється відповідність результату висунутій меті або оцінюється міра її реалізації. Критерій охоплює сукупність показників, які розкривають певний рівень якогось явища. Характерними особливостями категорії «показник» є конкретність, діагностичність, що передбачає його доступність до спостереження, врахування і фіксації, а також дає змогу розглядати як більш часткове щодо критерію, а отже, вимірювач останнього [5].

Імідж соціального працівника на думку А. Фурман, має складну структуру і включає такі елементи: 1) габітарний імідж (образ людини, сформований на основі сприйняття іміджотформувальної інформації про її зовнішній вигляд; 2) реалізований імідж (образ людини, організації, що ґрунтується на тих речах, предметах, послугах, які вона зробила або надає); 3) вербальний імідж (образ людини, який формується на основі її вербальної продукції, а також продукції перевербальної (міміка, жести, інтонація)); 4) кінетичний імідж (образ, що виникає про людину на основі її кінетики – характерних для неї, але зазвичай не усвідомлюваних частин її тіла) [14].

У працях вчених акцентується увага на таких складових іміджу соціального працівника як-от: корпоративна культура, громадська думка про професію. Корпоративна культура передбачає: 1) забезпеченість місця роботи, соціальних працівників необхідною оргтехнікою та іншими засобами, необхідними для їх діяльності; 2) наявність формового стилю організації соціального закладу;

3) організацію тимбілдингу; 4) організацію та проведення внутрішньо корпоративних заходів; 5) організацію та проведення конкурсів професійної майстерності соціальних працівників; 6) підвищення кваліфікації соціальних працівників [11; 12].

При цьому «Громадська думка про професію» знаходить виявлення у показниках, за якими можна відслідкувати якість сформованого професійного іміджу соціального працівника серед отримувачів соціальних послуг. Серед них виокремлюють: 1) збільшення кількості звернень до соціальних служб унаслідок довірливого ставлення до них та створення ситуації обізнаності населення про професію; 2) збільшення кількості студентів, які вступають на спеціальність «Соціальна робота» у зв'язку з її популярністю; 3) підвищення престижності професії у суспільстві.

Нам імпонує думка науковців про обумовленість структури професійного іміджу вимогам професійного стандарту до діяльності та особистісних якостей соціального працівника. У вимогах стандарту є характеристики та умови за яких реалізується професійний імідж соціального працівника. У них виділяють: особистісний, професійний, комунікативний, соціальний компоненти. Основу іміджу складає активна, інформативно насичена сума характеристик та якостей носія іміджу, які виявляються у спілкуванні, поведінці, діяльності, що передають реципієнту необхідну для сприйняття інформацію [2; 13].

Т. Костева акцентує увагу на моральній надійності соціального працівника і зазначає, що суспільству потрібний морально-ціннісний надійний фахівець соціальної сфери, стурбований духовним самовдосконаленням. Зокрема, вчена виокремлює такі важливі риси, як-от: гуманістична спрямованість особистості й соціальна відповідальність, почуття добра та справедливості, почуття власної гідності, толерантність, емпатійність, особиста адекватність, емоційна стійкість, вольові якості, уміння спілкуватися, гнучкість мислення [7; 16].

У структурі професійного іміджу майбутнього соціального працівника можна виокремити когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний компоненти. Когнітивний компонент передбачає знання про професійний імідж фахівця соціальної роботи, про способи створення і формування власного професійного іміджу. знання специфіки форм, методів, засобів і сучасних технологій організації соціальної роботи і способів застосування їх на практиці, усвідомленні престижу професії соціального працівника.

Мотиваційно-ціннісний компонент репрезентується у мотивах професійної діяльності, мотивах розвитку власного професійного іміджу, ціннісно-смысловому ставленню до професії соціального працівника, ставленні до професійного іміджу як цінності.

Діяльнісний компонент виявляється в уміннях саморозвитку професійно важливих якостей особистості, які забезпечують формування позитивного іміджу, володінні способами ефективного особистісного і професійного саморозвитку і самоорганізації, уміннях організації продуктивної взаємодії з колегами отримувачами соціальних послуг, прагненні до самоактуалізації в професії та професійного зростання, уміннях щодо створення і розвитку власного професійного іміджу. Представлені компоненти професійного іміджу майбутнього соціального працівника взаємопов'язані й динамічні та відображають суб'єктивну природу іміджу. Безперечно, що для цілісного сприйняття феномену його необхідно розглядати на основі діалектичної єдності впливів суб'єктивних і об'єктивних факторів на процес формування іміджу фахівця соціальної сфери. Характеристики, які складають зміст структурних компонентів, відображають об'єктивну сутність іміджу, можуть підсилювати або послаблювати процес формування іміджу соціального працівника, оскільки вони визначають ступінь анонсування довіри із боку отримувачів соціальних послуг.

Своєю чергою, структурні компоненти професійного іміджу майбутнього соціального працівника представляють собою систему, елементи якої знаходяться у структурно-логічному та функціональному взаємозв'язку, взаємодоповнюють, а в деяких випадках підсилюють вплив на процес формування цього інтегрального утворення.

Критерії оцінки рівня сформованості професійного іміджу майбутнього соціального працівника визначались у процесі теоретичного і логічного аналізу наукових джерел із проблеми, що вивчається та практичної діяльності щодо формування іміджу соціальних працівників. Визначаючи критерії, ми виходили із припущення, що інтегративним критерієм педагогічного супроводу виступає результат – професійний імідж соціального працівника. Розробка критеріїв, які виступають як універсальні засоби результативності освітнього процесу передбачає виявлення об'єктивних ознак і способів їх вимірювання.

Аналіз наукової літератури дозволив нам визначитися у трактуванні понять «критерій», «показник», «індикатор». Критерій включає в себе комплекс показників, що використовуються для порівняння досліджуваного об'єкта з еталоном (зразком). Показник представляє собою сукупність індикаторів, які дозволяють фіксувати якісні та кількісні характеристики об'єкта, який вивчається. При цьому індикатор – ознака, яку можна виміряти кількісно, він відображає зміни конкретних параметрів і властивостей досліджуваного об'єкта.

Критеріями ефективності функціонування педагогічного супроводу процесу формування професійного іміджу майбутнього соціального

працівника нами визначені: 1) функціональність (розкриває успішність реалізації значущих зв'язків між функціями й елементами структури педагогічного супроводу у процесі її становлення і розвитку); 2) технологічність (відображає ефективність проектувальних дій – планування, поетапна діагностика, варіювання засобів і методів, корекція результатів); 3) надійність; 4) відтворюваність і реалізованість (можливість використання авторської технології проектування та її реалізацію в інших ЗВО). Застосування розроблених критеріїв дозволило нам фіксувати на різних етапах дослідження показники, що характеризують успішність процесу формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника, і на основі цього визначити рівні розвитку особистісних якостей, властивостей, які складають структуру іміджу.

У структурі когнітивного компонента професійного іміджу нами виокремлено пізнавальний критерій. Змістом цього критерію є сукупність знань про способи створення і розвитку власного професійного іміджу; прагнення майбутнього соціального працівника до оволодіння основами своєї професії; розуміння цілей і завдань майбутньої професійної діяльності; розуміння відповідальності за результати власної життєдіяльності й професійної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент представлений ціннісно-смысловим критерієм, який характеризує спрямованість мотивів на професійну діяльність, ступінь усвідомлюваності ціннісних засад і професійної діяльності соціального працівника, мотиви власного професійного іміджу, ставлення до професійного іміджу соціального працівника як цінності, прагнення до самоактуалізації у професії й до професійного зростання.

Оцінка розвитку діяльнісного компонента здійснювалась за допомогою операційного критерію. Показники означеного критерію виявляються: в уміннях саморозвитку важливих якостей особистості, що забезпечують формування позитивного іміджу: володіння способами ефективного особистісного і професійного саморозвитку, самоорганізації; уміннях організації продуктивної взаємодії із отримувачами соціальних послуг; уміннях створювати і розвивати власний професійний імідж; самооцінці й самоаналізі професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Отже, доцільним є необхідність створення системи цілісного формування професійного іміджу соціального працівника, який забезпечить оптимальні умови для надання допомоги отримувачам соціальних послуг. Для виявлення ефективності формування професійного іміджу соціального працівника ми опирались на такі критерії: пізнавальний, ціннісно-смысловий, операційний. Пізнавальний критерій розглядається нами як прагнення майбутнього соціального працівника до оволодіння осно-

вами своєї професії, розуміння цілей, завдань своєї майбутньої професії, прагнення покласти відповідальність у сфері досягнень і невдач на себе. Мотиваційно-смысловий критерій передбачає готовність до прийняття на себе нових завдань і обов'язків, виявленні цілеспрямованості й стійкості у навчально-професійній діяльності. Операційний критерій означає саморозвиток важливих костей особистості, що забезпечують формування позитивного іміджу соціального працівника, володіння способами ефективного особистісного і професійного саморозвитку і самоорганізації, уміннях організації продуктивної взаємодії із отримувачами соціальних послуг.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці діагностичного інструментарію та практичних рекомендацій щодо створення професійного іміджу як соціального працівника, так і професії в цілому.

Список використаної літератури:

1. Бакуліна О.С., Тернопільська В.І. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2020. р. 370–385.
2. Варнавська І.В. Психологічна складова професійного іміджу фахівця. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 14(320). С. 627–536.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 213 с.
4. Грабченко А.І., Федорович В.О., Геращенко Я.М. Методи наукових досліджень: навч. посібник. Х.: НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
5. Грицай Ю., Журецький Я. Теорія і практика управління сучасною школою: навч.-метод. посібник. Миколаїв: МДПУ, 2002. 256 с.
6. Кирилук О.В., Тимошенко Н.Є. Формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника. *Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект*: матер. щоріч. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. (Київ, 3–4 листопад. 2016 р.). К.: НАДУ, 2016. С. 240–243.
7. Костева Т.Б. Роль іміджу у професії соціального працівника. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка*. 2016. т. 269. Вип. 257. С. 21–27.
8. Плєсканьов Д.В. Іміджеві характеристики майбутнього соціального працівника. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 84. т. 2. С. 74–77.
9. Плєсканьов Д.В., Співак Я.О. Професійний імідж майбутніх соціальних працівників як наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 72. С. 217–220.
10. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навч.-метод. посіб. / Тернопільська В. І., Омельченко С.О., Чернуха Н.М., Співак Я.О., Бакуліна О.С. та ін.. Слов'янськ: Вид-во «В.І. Маторіна», 2021. 229 с.
11. Тернопільська В.І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*. 2012. Вип. 9. т. 2. С. 208–213.
12. Тимошенко Н.Є., Кирилук О.В. Складові формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. Вип. 23. С. 193–198.
13. Ткаченко Н. Сутність та структура професійного іміджу майбутнього вчителя іноземних мов. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. 2013. Вип. 11(19). С. 109–114.
14. Фурман А.А. Професіоналізація соціального працівника: методологічні аспекти. *Вісник актуальний млин*. 2014. С. 57–62.
15. Bodrova I., Chernukha N., Vasylyeva-Khalatnykova M., Bakulina O., Binytska K., Kostenko D., Tarnavska T. Research of Motivation for the Development of Professional Self-Determination. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Issue. 15(2). Pp. 229–243.
16. Ternopilsk V., Vasylyeva-Khalatnykova M., Chuiko O., Bakhov I. & Chernukha N. Social Rehabilitation Practices of Inclusion In The Educational Process In Working With Children With Disabilities. *PROPOSITOS Y REPRESENTACIONES*. 2021. Issue. 9.

Pleskanyov D. The content structure of the professional image of future social workers

The article is devoted to one of the urgent problems of forming a professional image in future social workers. The article reveals the content characteristics of the professional image of a future social worker. The professional image of a future social worker is considered as a certain image, an integrative characteristic, which is determined by the level of his professional competence in the social sphere in order to provide socio-psychological assistance to recipients of social services and increase the value of the profession in society. It is noted that the professional image of a social worker acts as an integrative, socio-psychological formation of the personality and affects the success of his professional activity.

It was found out that in the structure of the professional image of a future social worker we determine motivational-value, cognitive, activity, components. The cognitive component involves knowledge about the professional image of a specialist in the social sphere, methods of creating and forming an image.

The motivational and value component is presented in the motives of professional activity, motives for the development of one's own professional image, attitude to the professional image as a value. The activity component is manifested in the skills of self-development of professionally important personal qualities that ensure the formation of a positive image, the skills of organizing productive interaction with colleagues, recipients of social services. The criteria for the formation of the professional image of future social workers (cognitive, value-semantic, operational) are determined. The indicators of the cognitive criterion are the set of knowledge about the methods of creating and developing one's own professional image, the desire of the future social worker to master the basics of his profession. The value-semantic criterion characterizes the orientation of behavioral motives towards professional activity, the degree of awareness of the value principles and professional activity of the social worker. The operational criterion is manifested in the skills of self-development of important personal qualities that ensure the formation of a positive professional image, the skills of organizing productive interaction with colleagues and recipients of social services. It has been established that the formed professional image of a social worker guarantees high quality of social services and forms respect for a social work specialist as a professional, and the trust of clients in his proposals and recommendations.

Key words: professional image, future social worker, higher education institution, content components, cognitive component, motivational and value component, activity component, criterion, indicator.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 26.12.2025